

УДК 355.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.49>

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Жданова К.В.,
*курсантка факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

Плахотний А.П.,
*старший викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-2700-0214
e-mail: Artemplax@gmail.com*

Жданова К.В., Плахотний А.П. Організація та нормативно-правові засади професійного навчання поліцейських.

У статті розглянуті актуальні питання організації та нормативно-правового унормування професійного навчання поліцейських, безпосереднього проведення функціональної, вогневої, тактичної, фізичної підготовки, зокрема в рамках навчання у вищих навчальних закладах системи Міністерства внутрішніх справ України, що здійснюють підготовку фахівців для підрозділів Національної поліції України, установах та закладах, що спеціалізуються та уповноваженні на проведення занять по спеціалізації, перепідготовки та підвищенню кваліфікації поліцейських, досліджено питання особливостей взаємодії викладачів, інструкторів та інших осіб, які здійснюють професійне навчання поліцейських, методики та підходи підготовки, організації та проведення відповідних занять з використанням інтерактивних технологій, що надають змогу практично відпрацьовувати всі опановані знання.

Окремо акцентована увага на тих підходах та принципах до професійного навчання поліцейських, які здійснюють свої службові повноваження в умовах воєнного стану, та тих поліцейських, які несуть службу в складі груп швидкого реагування, зведених загонах Національної поліції України (на територіях адміністративно-юрисдикційних одиниць, де у зв'язку з безпековою ситуацією неможливе функціонування постійних територіальних органів поліції з визначеним особовим складом), а також професійного навчання тих поліцейських, що здійснюють свої повноваження у складі воєнізованих підрозділів поліції (стрілецькі батальйони поліції у складі корпусу оперативного-раптової дії та об'єднаної штурмової бригади «Лють», зведений батальйон Національної поліції України «Воля»).

Додатково досліджено питання необхідності диференціації професійного навчання поліцейських в залежності від специфіки, повноважень та напряму службової діяльності підрозділів поліції (громадська безпека та превентивна діяльність; оперативно-розшукова діяльність з урахуванням спеціалізації підрозділу кримінальної поліції; досудове розслідування кримінальних проваджень за окремими напрямками: злочини у сфері господарської та службової діяльності, загально-кримінальна спрямованість, обіг наркотичних та психотропних речовин, засобів та прекурсорів, організована злочинність тощо). Зокрема, в контексті потреби розмежування окремих критеріїв службової відповідності при здачі підсумкової підготовки.

Ключові слова: професійне навчання, поліцейські, організація, службова діяльність.

Zhdanova K.V., Plakhotnyi A.P. Organization and regulatory and legal basis of professional training of police officers.

The article deals with topical issues of organisation and regulatory and legal framework for professional training of police officers, and direct functional, firearms, tactical and physical training, in particular, within the framework of training in higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine which provide training for the National Police of Ukraine institutions and establishments that specialise and are authorised to conduct specialisation, retraining and advanced training classes, the study examines the peculiarities of interaction between teachers, instructors and other persons engaged in professional training of police officers, methods and approaches to training, organisation and conduct of relevant classes using interactive technologies that allow for practical application of all acquired knowledge.

Special attention is paid to the approaches and principles to professional training of police officers who exercise their official powers under martial law, and those police officers who serve in rapid response teams, consolidated units of the National Police of Ukraine (in the territories of administrative jurisdictional units where, due to the security situation, it is impossible to function as permanent territorial police bodies with certain personnel) as well as professional training of police officers who exercise their powers as part of paramilitary police units (police rifle battalions within the Rapid Action Corps and the joint assault brigade «Rage», the consolidated battalion of the National Police of Ukraine «Volya»).

The author additionally investigates the issue of the need to differentiate professional training of police officers depending on the specifics, powers and areas of service of police units (public safety and preventive activities; operational and investigative activities, taking into account the specialization of the criminal police unit; pre-trial investigation of criminal proceedings in certain areas: crimes in the field of economic and official activities, general criminal orientation, trafficking in narcotic and psychotropic substances, drugs and precursors). In particular, in the context of the need to distinguish between certain criteria of service compliance during the final training. Translated with DeepL.com (free version)

Key words: professional training, police officers, organisation, service activities.

Постановка проблеми. Діяльність органів Національної поліції України (далі – НПУ) першочергово регламентована Законом України «Про Національну поліцію» (далі – ЗУ «Про НП»), відповідно до змісту ст. 2 ЗУ «Про НП» на органи НПУ покладають завдання щодо:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1];

вимагає від поліцейських НПУ не лише обмеженого обсягу знань та навичків, що опановують при проходженні первинної професійної підготовки, або навчання в закладах вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України), але й систематичної актуалізації знань, їх опануванню та володінню відповідно до тенденцій суспільного розвитку, потреб, що покладаються на органи НПУ, завдань та оперативної обстановки на тій чи іншій території обслуговування. У зв'язку з вищевикладеним, виникає необхідність належного функціонування інституції професійного навчання поліцейських, яка за своєю структурою буде диференційована та спрямована на опанування тих знань та навичок, що будуть необхідні поліцейському в залежності від місця проходження його служби та напрямів професійної діяльності, що ним здійснюються.

Метою дослідження є окреслення нормативних рамок, якими унормовано професійне навчання поліцейських (зокрема, в межах ЗУ «Про НП», а також відомчими підзаконними актами), встановлення особливостей організації професійного навчання поліцейських, та необхідність формування диференційованого підходу до процесу професійного навчання поліцейських, в залежності від їх фаху, підрозділу де поліцейський проходить службу, а також сучасних реалій, безпосередньо тих, що зумовлені повномасштабною війною на території нашої держави, та впровадження правового режиму воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики. Враховуючи специфічність досліджуваної тематики, зазначимо, що дослідження предмету роботи є напрямом, наукові розробки щодо якого здійсню-

ються у переважній більшості науковцями відповідних кафедр вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС України), що здійснюють підготовку фахівців для органів НПУ, зокрема: Цуркан О.П., Мердова А.М., Бахчев К.В., Покайчук В.Я., Бондаренко В.В., Черней В.В., Сокурєнко В.В.

Виклад основного матеріалу. Належне функціонування правоохоронних інституцій є важливим критерієм оцінки забезпечення добробуту та рівню життя в державі, адже стан охорони прав, рівень безпеки на вулицях, стан злочинності, загальний стан безпеки та правопорядку – важливий елемент суспільного добробуту та рівню довіри населення до держави.

Органи НПУ – є «авангардом» правоохоронної системи української держави загалом, адже переважна більшість всіх заяв та повідомлень, пов'язаних з протиправністю в діях населення, розглядається відповідними підрозділами поліції, однак, аби відповідне реагування було належним та компетентним – від поліцейського потребується фаховість та обізнаність у значній кількості питань, серед яких: кримінальне законодавство (норми матеріального та процесуального права), адміністративно-деліктне законодавство (Кодекс України про адміністративні правопорушення та його положення), психологія (встановлення психологічного контакту, вміння деескалювати конфлікт), цивільна юстиція (для відмежування окремих правочинів, що регулюються цивільним законодавством, від протиправних діянь, що переслідуються законом), тактико-спеціальна підготовка (вміння роботи в парі, усвідомлення можливих джерел загрози, вміння приймати виважені рішення в екстрених ситуаціях) тощо.

Проте, обсяг знань та навичок, що опановуються поліцейськими під час первинної-професійної підготовки або навчання у вищих навчальних закладах системи МВС України, що здійснюють підготовку фахівців для підрозділів НПУ – є недостатньою у повній мірі для того, аби при здійсненні своїх службових повноважень поліцейський міг зорієнтуватись у екстрених випадках, прийняти виважене рішення, яке не суперечить ані тактичним принципам, ані нормам закону, тому професійне навчання, у цьому випадку – є важливою складовою опанування необхідних знань та навичок поліцейського для ефективного здійснення ним своїх службових повноважень.

Окреслюючи нормативне унормування питань професійного навчання, зацентруємо увагу на діючих положеннях викладених у ЗУ «Про НП», зокрема, у розділі VII вказаного закону, у статті 72 викладена однойменна норма, в якій визначено, що до професійного навчання поліцейських належить:

- 1) первинна професійна підготовка;
- 2) підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломна освіта;
- 4) службова підготовка - системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1].

Відповідно до положень частини 2 вищевказаної статті: порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України [1]. В свою чергу, наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 затверджено «Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» [2]. Частиною 6 розділу I вказаного наказу визначено, що видами службової підготовки є:

- 1) функціональна підготовка
- 2) загальнопрофільна підготовка
- 3) тактична підготовка
- 4) вогнева підготовка
- 5) фізична підготовка [2].

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 № 1625 визначені «Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» [3]. Відповідно до ч. 1 розділу III вказаних положень, до видів післядипломної освіти належить:

- 1) спеціалізація
- 2) перепідготовка
- 3) підвищення кваліфікації
- 4) стажування [3].

Первинна професійна підготовка та підготовка у вищих навчальних закладах системи МВС України є початковою та за своєю сутністю фундаментальною (такою, що лише формує основні

та загальні поняття, знання та навички, які є базисними) формою професійної підготовки, а тому дослідження вказаних форм заслуговує окремих наукових досліджень у зв'язку зі своєю комплексністю, а тому вказаним формам професійної підготовки увага в нашій роботі присвячена меншим чином.

Бахчев К.В. у своїй науковій доробці визначає, що професійне навчання являє собою процес взаємодії викладача і слухача (того, хто навчається), у ході якого здійснюється професійна освіта. Професійне навчання спрямоване на стимулювання, вироблення у здобувачів вищої освіти психологічних якостей, необхідних для успішного проходження етапів професіоналізації (засвоєння професії, адаптації до професії, оволодіння майстерністю і творчістю в професії, підвищення кваліфікації тощо) [4, с. 217]. Береза Ю.М. у своїй роботі зауважив, що підготовку слід розглядати як певний проміжний процес, що не є самоціллю, а лише спрямований на досягнення конкретної мети та відбувається лише для її досягнення [5, с. 57].

Розглядаючи категорію «післядипломна освіта», що є складовою професійного навчання поліцейських, зазначимо, що МВС України у викладеному вище наказі визначило чотири форми такої освіти, а саме: спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації та стажування. Досліджуючи спеціалізацію як форму післядипломної освіти, зазначимо, що вказана форма освіти поліцейського, спрямована на поглиблення та опанування тих тем, що є дотичними до його фаху та конкретно визначеної спеціалізації, до прикладу – опанування оперуповноваженими підрозділів стратегічних розслідувань, що спеціалізуються на викритті організованої злочинності в органах державної влади, навичок аналізу відкритих інтернет-джерел, дослідження декларацій чиновників, їх образу життя в повсякденності з використанням навичок соціальної інженерії та інших форм OSINT.

Перепідготовка поліцейського, як форма професійного навчання, є вичерпною формою опанування відповідних знань, що у переважній більшості, обмежується скороченим курсом тих дисциплін, що викладаються за новообраною спеціальністю в межах курсу первинної-професійної підготовки.

Підвищення кваліфікації – найбільш розповсюджена форма професійного навчання, що опанується поліцейськими в рамках післядипломної освіти, адже за своєю формою, таке навчання може полягати у короткочасних курсах, що зумовлені тематикою, яка стала актуальною у зв'язку із законодавчими новелами, тенденціями діяльності правоохоронних інституцій чи впровадженню нових підходів до здійснення усталених форм поліцейської діяльності.

До прикладу, край актуальним наразі є питання опанування поліцейськими територіальних підрозділів поліції навичок ефективної комунікації з особами, які мають посттравматичний синдром розладу, як зазначає Плахотний А.П. та Зікрач Д.О. у своїй праці, поліцейські, які мають навички ефективної комунікації, здатні швидше отримувати відомості, співпрацювати з свідками та зловмисниками, що покращує успішність розслідувань та реагування на злочини [6, с. 598].

Стажування, як форма післядипломного професійного навчання поліцейського є опанування нової посади (рівнозначної, але в іншій службі, чи вищезайманої посади) під керівництвом наставника-ментора, зазначимо, що край ефективно вказана форма професійного навчання виражається у проєкті «Поліцейський офіцер громади», де стажування на посаді під керівництвом досвідченого «шерифа» – є обов'язковою умовою призначення на посаду поліцейського офіцера громади.

Як зазначає Цуркан О.П., професійне навчання поліцейських і система відомчої освіти Міністерства внутрішніх справ України мають бути спрямовані на те, щоб отримані знання заклали підґрунтя формування власних поглядів, правової освіченості та належної етичної поведінки, а також сприяли розумінню поліцейським свого місця в суспільстві та обсягу відповідальності відповідно до займаної посади [7, с. 93].

Важливим, на нашу думку, є окреслення меж необхідності впровадження спеціалізованого підходу до професійного навчання поліцейських окремих підрозділів НПУ, адже аналізуючи зміст окремих програм, що викладаються при опануванні післядипломної освіти, то їх значна кількість формує поверхневе розуміння щодо певної кількості актуальних проблем професійної діяльності поліцейського, не концентруючись на окремих питаннях детально.

До прикладу, проходження курсу підвищення кваліфікації для органів досудового розслідування у значній мірі обмежується актуалізацією вже існуючих питань регламентації та правозастосування положень кримінально процесуального законодавства, що охоплює певну тематику обшир-

но, не концентруючись на існуючих проблемах у конкретно-визначеному інституті кримінального процесу, у зв'язку з чим не враховується напрям спеціалізації здійснення досудових розслідувань в окремих категоріях кримінальних проваджень.

Однак, ситуація ідентична й з іншими підрозділами НПУ, зокрема щодо кримінального блоку, де проходження курсів підвищення кваліфікації або інших форм професійного навчання здійснюються без урахування конкретних напрямів здійснення службової діяльності оперуповноваженими в своїх підрозділах, однак, вказана проблематика зумовлена й формальною визначеністю спеціалізацій оперативних працівників, що несуть службу у відділеннях поліції, на відміну від оперативників кримінального блоку районних управлінь поліції, управління карного розшуку, протидії кіберзлочинності або стратегічних розслідувань, де оперативні працівники закріплені за відповідним напрямом спеціалізації, що в свою чергу, надає змогу формувати програми професійного навчання у відповідності до їх спеціалізації, не «розпиляючи» освітні програми.

Досліджуючи питання проходження службової підготовки поліцейськими НПУ, то варто акцентувати увагу на існуванні ґрунтовної, на нашу думку, проблематики, яка полягає у відсутності диференціації до підходів службової підготовки поліцейських, в залежності від підрозділів, де вони здійснюють свої службові повноваження, таке розмежування відображене виключно у функціональній підготовці, де враховується специфіка професійної діяльності.

Однак, всупереч існуючій специфіці та особливостей тих чи інших підрозділів НПУ, відсутнє розмежування вимог до рівня службової підготовки працівників підрозділів превентивної діяльності (дільничні офіцери поліції, ювенальні поліцейські, поліцейські секторів реагування патрульної поліції та безпосередньо патрульні поліцейські), оперуповноважених кримінальної поліції, органів досудового розслідування.

Для вказаних категорій поліцейських встановлені однакові вимоги до фізичної, вогневої та тактичної підготовки, однак, не враховується специфіка здійснення поліцейськими своїх повноважень, що принципово відрізняються за своєю сутністю, зокрема щодо постійності у взаємодії з громадянами, правопорушниками та злочинцями, що є буденністю оперативних працівників та поліцейських підрозділів превентивної діяльності та значно відмінна робота слідчих та дізнавачів, що полягає у здійсненні досудового розслідування та проведенні слідчих (розшукових) дій, які у переважній більшості не передбачають наявності значних ризиків та ймовірності застосування фізичної сили, спеціальних прийомів боротьби, спеціальних поліцейських засобів, що не можна сказати про поліцейських превентивних підрозділів та оперативних працівників, буденність яких пов'язана з безпосередньою взаємодією з правопорушниками та ризиками, що пов'язані з такою взаємодією.

Важливим є доповнення щодо професійного навчання поліцейських, що здійснюють свої повноваження в складі груп швидкого реагування (альтернатива патрульного екіпажу підрозділу поліції особливого призначення, в тих регіонах, де такі підрозділи були розформовані, зокрема – Дніпропетровська область; далі – ГШР), навчання вказаних поліцейських пов'язане з покладанням на них додаткових обов'язків, що полягають у реагуванні на виклики категорії «Альфа», під час перебування в добовому наряді у складі ГШР.

Однак, навчання таких поліцейських відбувається у формі короткострокових курсів, в яких був викладений стислий зміст основних тактичних принципів та надання першої домедичної підготовки, однак важливим є визначити, що створення аналогічних поліції особливого призначення підрозділів, вимагає належного рівня підготовки, який має здійснюватися систематично, з урахуванням моделювання ситуацій, що належать до категорії «Альфа», зокрема: вчинення правопорушень із застосуванням вогнепальної зброї, збройного опору, використання вибухонебезпечних предметів тощо. Адже розповсюдженість саме таких форм правопорушень стає край систематичним у зв'язку з повномасштабною війною, наслідком якої є поширення в обігу нелегальної зброї, вибухових речовин та пристроїв.

Окремим предметом наукових пошуків є питання професійного навчання тих поліцейських, що здійснюють свої повноваження в складі воєнізованих підрозділах поліції (зведений батальйон НПУ «Воля», об'єднана штурмова бригада «Лють», стрілецькі батальйони НПУ, зведені загони НПУ). Специфіка вказаних підрозділів є край відмінною від тих підрозділів НПУ, що здійснюють свої повноваження у межах адміністративно-територіальних одиниць, які не перебувають у зонах, де точаться активні бойові дії, або є дотичними до них. Професійне навчання вказаних поліцейських, окрім початкових курсів, має містити систематичний характер та виокремлюватись за

спеціалізацією та фахом, який має відповідний поліцейський, зокрема з урахування аналогічних стандартів підготовки військовослужбовців за ідентичним фахом.

Висновки. Професійне навчання поліцейських, безумовно, є важливим елементом професійної підготовки правоохоронця, адже професійність правоохоронця не обмежується усталеним та обмеженим обсягом знань, навичок та вмінь, що опановуються під час первинної-професійної підготовки або навчання у ВНЗ системи МВС України, що здійснюють підготовку фахівців для підрозділів НПУ.

Підсумовуючи, наголосимо, що систематична актуалізація та отримання нових знань, що є необхідними для виконання поліцейськими своїх службових повноважень, в тому числі, в залежності від спеціалізації та визначеному напрямку службової діяльності поліцейського, є запорукою ефективної реалізації завдань, що покладаються на органи Національної поліції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII: станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ М-ва внутр. справ України від 26.01.2016 р. № 50: станом на 16 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
3. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: Наказ М-ва внутр. справ України від 24.12.2015 р. № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
4. Бахчев К.В. Щодо питання фахової підготовки поліцейських. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.). Дніпро: ДДУВС, 2020. С. 216-217.
5. Береза Ю.М. Поняття, сутність та зміст професійної підготовки працівників підрозділів поліції особливого призначення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 53–60.
6. Плахотний А., Зікрач Д. Роль ефективності комунікаційної тактики в поліцейській роботі: вплив та переваги. The 6 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(August 14–16, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p., м. Київ, 16 серп. 2023 р. С. 597–599.
7. Tsurkan O.P. The purpose of professional training the police officers of Ukraine. *Legal position*. 2019. Vol. 3. P. 90–94. URL: <https://doi.org/10.32836/2521-6473-2019-3-90-94> (date of access: 10.10.2024).